

Analytický tomizmus*

Peter Volek

Cieľom tejto state bude presnejšie predstavenie jednej formy tomizmu, analytického tomizmu, s úsilím určiť jeho znaky, ktoré sa dajú použiť ako kritériá na zaradenie diela nejakého autora do smeru analytického tomizmu. Aj keď sa už podobnej téme venovalo niekoľko autorov, budem sa snažiť o vlastný systematický prístup k riešeniu tejto úlohy, pretože nie som spokojný s ich riešením. Na dosiahnutie tohto cieľa budem vychádzať z názorov Jüssena a z priblíženia najdôležitejších bodov encyklik *Aeterni Patris* a *Fides et ratio* k tejto problematike, aby som stanovil znaky tomizmu. Potom budem bližšie analyzovať pojem analytického tomizmu, aj stručný prehľad jeho krátkeho výslovného alebo implicitného používania. Potom sa budem snažiť určiť znaky analytickej filozofie, pričom budem vychádzať z niektorých doteraz spracovaných analýz k tejto téme. V ďalšej časti určím znaky analytického tomizmu, čo predstavuje najdôležitejšiu časť práce. Článok je filozofický, ale s možnými styčnými plochami pre dialóg s teológiou.

Tomizmus sa môže chápať ako filozofická systematizácia názorov Tomáša Akvinského,¹ alebo ako filozofovanie v duchu Tomáša Akvinského a napodobňovanie jeho štýlu praktizovania filozofie.² Prvé z týchto dvoch chápaní tomizmu predstavuje viac jeho historické chápanie, ktoré skúma, aké boli názory Tomáša Akvinského, kto ho najviac ovplyvnil, ako a čím on vplýval na iných. Takáto filozofia sa v nemeckej jazykovej oblasti označuje ako tomášovská filozofia, nem. *thomanische Philosophie*.

* Ide o upravený text prednášky na Konferencii Združenia učiteľov filozofie na teologických fakultách SR a ČR *Tomáš a tomizmy* v Prahe, 2. 9. 2008.

¹ Pod systematizáciou názorov Tomáša Akvinského chápem ich systematické usporiadanie podľa jednotlivých disciplín filozofie a v ich rámci usporiadanie podľa navzájom na seba nadväzujúcich tém výkladu, ako to napríklad predviedol Joseph GREDT, *Elementa philosophiae Aristotelico-Thomisticae*, 13 ed., Barcinone: Herder, 1961, český preklad Joseph GREDT, *Základy aristotelsko-tomistické filozofie*, Praha: Krystal OP, 2009.

² Pod filozofovaním v duchu Tomáša Akvinského chápem čerpanie inšpirácie v spôsobe filozofie Tomáša Akvinského (snaha o dialóg so súčasným stavom prírodných vied, snaha prijímať od iných autorov, ba aj nekresťanských, to, čo sa dá dať do súladu s katolíckou vierou, snaha všímať si doterajšie názory), spolu s prijatím jeho základných metafyzických pojmov a princípov.

Druhé chápanie tomizmu označuje viac jeho systematické chápanie, ktoré si všíma, čo sa dá z jeho názorov prevziať na riešenie problémov filozofie. Takáto filozofia sa označuje v nemeckej jazykovej oblasti ako tomistická filozofia, nem. *thomistische Philosophie*.³

1. ZNAKY TOMIZMU

Na stanovenie legitimacy označenia určitej filozofie ako tomizmu sa môže použiť to, čo Jüssen formuluje ako jeho formálne kritérium: „Každý tomizmus musí byť *falzifikovateľný* prinajmenej skrze filozofiu Tomáša Akvinského preskúmanú historickou metódou.“⁴ Ako ďalšie minimálne formálne kritérium formuluje Jüssen štrukturálny moment, podľa ktorého pravý tomizmus podobne ako náuka Tomáša Akvinského nevychádza z jedného východiska alebo najvyššieho princípu, ale má byť otvoreným systémom.⁵ Otvorenosť tomizmu ako systému sa ukazuje aj v schopnosti prijať podnety z iných významných smerov a metód filozofického myslenia, ktoré ho dokážu obohatiť a zároveň aktualizovať. Takéto obohatenie tomizmu (alebo podľa niektorých deformáciu) priniesla najmä v 20. storočí snaha o stretnutie a syntézu tomizmu s fenomenológiou (napr. Edita Steinová, Karol Wojtyła), nemeckým idealizmom (napr. Bernhard Lakebrink, Caspar Nink, Heinrich Beck, Horst Seidl), existencializmom (napr. Mieczysław Krąpiec, Georg Scherer, Max Müller) či transcendentálnym myslením vychádzajúcim z Kanta, ktoré začal Joseph Maréchal v roku 1923 a z ktorého sa vyvinul celý systém transcendentálneho tomizmu (napr. Johann Baptist Lotz, Bernard Lonergan, Emerich Coreth, Otto Muck).⁶ Formálne kritérium sa má chápať v tom

³ Porov. David BERGER, „Interpretations of Thomism Throughout History,“ *Anuario filosófico* 39 (2006): 357–358.

⁴ Porov. Gabriel JÜSSEN, „Thomas von Aquin und die Analytische Philosophie,“ in *Thomas von Aquin im Philosophischen Gespräch*, ed. Wolfgang Kluxen, Freiburg im Br.: Alber, 1975, s. 133. Toto chápe ako nevyhnutnú podmienku legitimacy tomizmu.

⁵ Porov. tamže, s. 133. Aj toto kritérium chápe ako nevyhnutnú podmienku legitimacy tomizmu.

⁶ Podrobnosti rozličných verzií tomizmu najmä v 20. storočia prinášajú viacerí autori. David Berger si všíma najprv aktualitu tomizmu a dejiny tomizmu. Za metódu tomizmu určuje analektiku. Základný motív moderny spočíva podľa neho v chápaní človeka ako úplne autonómneho, tomizmu naproti tomu uznáva závislosť stvorenstva od Boha. Potom Berger analyzuje rozvíjanie základného motívu tomizmu v prirodzenom

zmysle, že tomizmom sa môže nazývať taký filozofický systém, ktorý prijíma rovnaké alebo veľmi podobné chápanie základných metafyzických pojmov, ako ich chápal Tomáš Akvinský.⁷ Štrukturálna podmienka zas umožňuje otvorenie sa tomizmu aj iným myšlienkovým prúdom a smerom. Štrukturálna podmienka je spojená s formálnym kritériom v tom zmysle, že ak sa tomizmus obmedzí na rovnaké alebo veľmi podobné chápanie základných metafyzických pojmov ako v náuke Tomáša Akvinského, v metódach, postupoch a ďalších pojmoch sa otvorí možnosť čerpať podnety aj z iných smerov. Tieto dve podmienky, formálna a štrukturálna, sú oprávnenými podmienkami, pretože vyhovujú aj zásadám encykliky *Aeterni Patris*, ako to bude v nasledujúcom predstavené, a umožňujú zachovať jadro tomizmu obohatené novými pojmami, postupmi či metódami, preto ich má spĺňať aj analytický tomizmus.

Silným podnetom k samotnému oživeniu tomizmu bola encyklika *Aeterni Patris* pápeža Leva XIII. z roku 1879. V nej pápež Lev XIII. spomína príklad tých, ktorí po starostlivom skúmaní náuky Tomáša Akvinského z jeho diel „prehlásili, že nielenže sú povinní byť poučaní v jeho anjelskej múdrosti, ale ju celkom preniknúť, byť ňou vyživovaní a čerpať z nej.“⁸ Preto pápež Lev XIII. odporúča čerpať z uznávanej náuky Tomáša

a nadprirodzenom poriadku. Porov. David BERGER, *Thomismus: Grosse Leitmotive der thomistischen Synthese und ihre Aktualität für die Gegenwart*, Köln: Books on Demand, 2001. Fergus Kerr si všíma rozličné verzie tomizmu podľa obsahových tém, ako epistemológia, prirodzený zákon, teologická etika. Porov. Fergus KERR, *After Aquinas: Versions of Thomism*, Oxford: Blackwell, 2002. Tomizmus hlavne z hľadiska filozofickej teológie približuje Ralph McInerny. Porov. Ralph McINERNY, *Preambula fidei: Thomism and the God of the Philosophers*, Washington, D.C.: The Catholic University of America Press, 2006. Rozličné druhy tomizmu 19. a 20. storočia sú predstavené v 2. zväzku encyklopedického diela o kresťanskej filozofii v 19. a 20. storočí, kde filozofiu v Československu predstavil Stanislav Soušek. Porov. *Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts*, zv. 2, *Rückgriff auf scholastisches Erbe*, ed. Emerich Coreth, Walter M. Neidl a Georg Pfligersdorffer, Graz: Styria, 1988. Analytický tomizmus približujú hlavne tieto diela: *Mind, Metaphysics and Value in the Thomistic and Analytic Traditions*, ed. John Haldane, Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press, 2002; *Analytical Thomism: Traditions in Dialogue*, ed. Craig Patterson a Matthew S. Pugh, Aldershot: Ashgate, 2006; Mario MICHELETTI, *Tomismo analitico*, Brescia: Morcelliana, 2007. Za príklad analytického tomizmu bez toho, že by sa v samotnom diele tento pojem používal, možno označiť aj dielo Kanziana: Christian KANZIAN, *Ding – Substanz – Person: Eine Alltags-ontologie*, Frankfurt: Ontos, 2009.

⁷ Tieto pojmy budú v ďalšom skúmaní v tejto stati ešte spresnené.

⁸ LEV XIII., „*„Aeterni Patris,“ O obnove kresťanskej filozofie podľa učenia sv. T. Akvinského,“* preklad Peter Fekiač, in *Disputationes scientificae Universitatis Catholicae in Ružomberok* 7, č. 1 (2007): Nr. 32.

Akvinského.⁹ Z podnetu pápeža Leva XIII. začalo sa vydávať kritické vydanie diel Tomáša Akvinského. Tomizmus obohatený o podnety z iných smerov filozofie sa začal označovať ako novoscholastika, čím sa chcelo označiť, že ide o novú formu scholastiky.¹⁰ Pápež Ján Pavol II. v encyklike *Fides et ratio*, hoci naďalej vyzdvihuje učenie Tomáša Akvinského ako vzor autonómie filozofie a teológie a zároveň úsilia o ich súlad, sa už neobmedzuje iba na výlučné uprednostňovanie tomizmu či novotomizmu. Ako veľký vzor spomína aj iných filozofov (napr. Johna Henryho Newmana, Antonia Rosminiho, Vladimíra Solovjeva, Pavla Florenského, Vladimíra N. Losského), ktorí sa otvorili ďalším veľkým prúdom nového myslenia a vytvorili kvalitné a hodnotné diela, pričom zároveň spomína, že nechce schvaľovať každý aspekt ich myslenia.¹¹ Tým zároveň dáva možnosť aj iným smerom kresťanskej filozofie, aby sa usilovali o dialóg s vierou a súčasným myslením. Encyklika *Fides et Ratio* na druhej strane zdôrazňuje trvalú novotu myslenia Tomáša Akvinského, jeho snahu o dialóg filozofie a teológie, ako aj o určitú autonómiu filozofie. Za dedičstvo encykliky *Aeterni Patris* Ján Pavol II. v encyklike *Fides et Ratio* určil predovšetkým historické obnovenie mnohých poznatkov Tomáša Akvinského, ako aj ich využitie pri diskusiách vtedajších teologických a filozofických problémoch,¹² čiže historické aj systematické podnety. Za trvalé dedičstvo Tomáša Akvinského určuje jeho realizmus, filozofiu bytia.¹³ Z toho možno vyvodíť aj potrebu metafyzického presahu empirických daností ako ich základu vo filozofii vhodnej pre teológiu,¹⁴ ktorý je umožnený analógiou mnohých slov.¹⁵ Encyklika *Aeterni Patris* nehovorí, ktoré podnety od Tomáša Akvinského sú trvalo platné. Encyklika *Fides et ratio* hovorí všeobecne o realizme, metafyzike, filozofii bytia, ale nespo-

⁹ Porov. tamže, Nr. 44–45.

¹⁰ Porov. Heinrich SCHMIDINGER, „‘Scholastik’ und ‚Neuscholastik‘ – Geschichte zweier Begriffe,“ in *Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts*, zv. 2, s. 50–51.

¹¹ Porov. JÁN PAVOL II, *Fides et ratio*, Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco, 1998, č. 57–59, 73–74. Táto encyklika predstavuje teologický pohľad na úlohu filozofie v teológii a ich vzájomného vzťahu.

¹² Porov. tamže, č. 58.

¹³ Porov. tamže, č. 43–44. Tento realizmus sa vyjadruje aj v schopnosti človeka dosiahnuť poznanie pravdy, ktorý sa týka aj metafyzických základov, porov. tamže, č. 82.

¹⁴ Porov. tamže, č. 83. „Potrebná je filozofia *autenticky metafyzického dosahu* ... Teológii bez metafyzickej perspektívy by sa nepodarilo dostať sa až za analýzu náboženskej skúsenosti.“ Tamže.

¹⁵ Porov. tamže, č. 84.

mína konkrétne metafyzické tézy. Tým je už prekonaná snaha určiť za záväzné určité tomistické metafyzické tézy, ako ich formulovala *Posvätná Kongregácia pre štúdium* 27. júla 1914 formulovaním 24 tomistických téz.¹⁶ Na druhej strane 24 tomistických téz možno chápať ako inšpirácie pre obsahové určenie minimálnych metafyzických požiadaviek na tomizmus. Na základe preskúmania viacerých metafyzických systémov, ako aj 24 tomistických téz a požiadaviek encyklik *Aeterni Patres* a *Fides et ratio* určujem minimálne požiadavky na tomizmus. Postupujem tieto znaky tomizmu (ZT) ako metafyzické predpoklady:

¹⁶ Porov. SACRA STUDIORUM CONGREGATIO, „Theses quaedam, in doctrina sancti Thomae Aquinatis contentae, et a philosophiae magistris propositae, aprobantur,“ AAS 6 (1914): 384–386. Pápež Pius X. v Motu proprio *Doctoris Angelici* z 29. júna 1914 nariadil cirkevným filozofickým inštitúciám v Taliansku pokladať princípy a dôležitejšie výroky Tomáša Akvinského za základ náuky ich filozofov a teológov: „Itaque omnes qui philosophiae et sacrae theologiae tradendae dant operam, illud admonitos iam volumus, si ullum vestigium, praesertim in metaphysicis, ab Aquinate discederent, non sine magno detrimento fore. – Nunc vero hoc praeterea edicimus, non modo non sequi Thomam, sed longissime a sancto Doctore aberrare eos, qui, quae in ipsius philosophia principia et pronuntiata maiora sunt, illa perverse interpretentur aut prorsus contemnunt.“ Pius X., „Motu proprio Doctoris Angelici,“ AAS 6 (1914): 338. Niektorí tomisti potom predložili Posvätnéj kongregácii pre štúdiá spomenutých 24 tomistických téz k preskúmaniu, ktoré ona schválila a vyslovila sa, že jasne obsahujú princípy a významnejšie vyjadrenia Tomáša Akvinského: „Sacra haec Congregatio, supra dictis thesibus rite examinatis et sanctissimo Domino subiectis, de eiusdem Sanctitatis Suae mandato, respondet, eas plane continere sancti Doctoris principia et pronuntiata maiora.“ SACRA STUDIORUM CONGREGATIO, „Theses quaedam, in doctrina sancti Thomae Aquinatis contentae, et a philosophiae magistris propositae, aprobantur,“ s. 384. Po protestoch predstaviteľov iných katolíckych filozofických smerov, že je obmedzovaná ich sloboda, Posvätná kongregácia pre semináre a univerzitné štúdiá sa vyjadrila, že 24 tomistických téza sa má pokladať za isté normy: „Omnes illae vigintiquatuor theses philosophicae germanam S. Thomae doctrinam exprimunt, eaque proponantur veluti tutaer normae directivae.“ SACRA CONGREGATIO DE SEMINARIIS ET DE STUDIORUM UNIVERSITATIBUS, „Dubia circa Motu proprio «Doctoris Angelici» et circa XXIV theses philosophicas a S. Congregatione recognitas et probatas,“ AAS 8 (1916): 157. Tým nie je 24 tomistických téz bezpodmienečne záväzných. Pápež Benedikt XV. sa v liste *Quod de fovenda* z 19. marca 1917 generálnemu predstavenému jezuitov Vladimírovi Ledóchowskému vyjadril, že tieto tézy sú isté normy bez povinnosti ich všetky prijať: „Quo quidem in iudicio recte Nos te sensisse arbitramur, quum eos putasti Angelico Doctori satis adhaerere, qui universas de Thomae doctrina theses perinde proponendas censeat, ac tutas ad dirigendum normas, nullo scilicet omnium amplectendarum thesium imposito officio.“ BENEDICTUS XV., „Quod de fovenda,“ *Acta Romana* S.I. 9 (1917): 318, *Zeitschrift für katholische Theologie* 42 (1918): 206.

ZT 1: odlišnosť potencie a aktu,

ZT 2: nevyhnutné, ale nie postačujúce metafyzické kategórie sú substancie a akcidenty,

ZT 3: vnútornú štruktúru materiálnych substancií tvoria matéria a forma (hylemorfizmus),

ZT 4: chápanie súcien z aktu bytia (zaručuje metafyzický realizmus),

ZT 5: prijatie vnútorných (materiálna, formálna) a vonkajších metafyzických príčin (účinná, cieľová),

ZT 6: chápanie racionálnej duše ako substanciálnej formy, stvorenej Bohom, ktorá formuje matériu (ľudské telo),

ZT 7: poznávanie skrze formu vecí.¹⁷

Tieto požiadavky sú minimálne požiadavky na každý druh tomizmu, aj pre analytický tomizmus. Predstavujú jadro budovania kategoriálneho systému potrebného na vybudovanie metafyzického pojmového aparátu, sú teda určené zo systematického hľadiska, aj keď sú podmienené a ovplyvnené historickými podobami tomizmu. K tomuto jadru alebo základu možno potom dopĺňať rozličné časti v rámci jednotlivých druhov tomizmu alebo podľa názorov a zdôvodnení jeho predstaviteľov.

2. POJEM ANALYTICKÉHO TOMIZMU

Pozrime sa na možnosť a vhodnosť analytického tomizmu ako spôsobu obohatenia základných metafyzických názorov tomizmu o podnety a postupy analytickej filozofie. Tomizmus totiž ukazuje niektoré blízkosti s analytickou filozofiou ohľadom analytického postoja k problémom. Medzi takéto spoločné postoje zaraďuje Jüssen názor, že treba opatrne pristupovať k metafyzickým tézám, ktoré vo svojich dôsledkoch popierajú bežne prijímané presvedčenia. Tak bol napríklad Tomáš Akvinský skeptický k názoru averroistov o jednom svetovom rozume, ktorý popieral bežné presvedčenie o individuálnom poznávaní každého človeka.¹⁸ Ďalším spoločným znakom je kritický postoj k vrozeným ideám: Tomáš Akvinský zastáva pre človeka názor o poznaní cez *conversio ad phan-*

¹⁷ Požiadavky encykliky *Fides et ratio* spĺňajú tieto minimálne znaky tomizmu nasledovne: realizmus aj filozofiu bytia zabezpečujú 4. a 6. znak, metafyziku všetky znaky spolu.

¹⁸ Porov. JÜSSEN, „Thomas von Aquin und die Analytische Philosophie,“ s. 138–139; S. THOMAE DE AQUINO, *Summa theologiae*, Cinisello Balsamo: Edizioni San Paolo, 1999, 3. ed. (STh) I, q. 79, a. 4 a 5.

tasmata, ktoré znamená, že abstraktné poznanie sa nemôže zaobiť bez sprostredkovania zmyslového nazerania.¹⁹ Ďalší spoločný postoj medzi Tomášom a analyticou filozofiou nachádza Jüssen v určitej nedôvere k nedostatočne zdôvodneným názorom, napríklad k bezprostrednej evidencii určitých právd prijímanej v augustinizme, ako Božieho poznania či nesmrteľnosti duše.²⁰ Medzi ďalšie spoločné znaky Tomášovho myslenia a analytickej filozofie udáva Jüssen dôležitosť analýzy používania jazyka, a to skrze klasifikáciu a definíciu. Klasifikácia vedie k analýze pojmov alebo stavov vecí, ktoré sú potom zhrnuté v definíciu. Sem zaraďuje Jüssen analógiu ako metajazykovú analýzu.²¹ Medzi ďalšie spoločné znaky Tomáša a analytickej filozofie patrí ich primát výroku ako miesta pravdy či prístup k metafyzike skrz analýzu predikácie.²²

Tomáš Akvinský použil vo svojom skúmaní novo sa objavujúci aristotelizmus s niektorými platónovskými motívami (napr. participácia) a vtedy aktuálnymi poznatkami prírodných vied získaných hlavne štúdiom diel starších a vtedy súčasných autorov.²³ Tomáš Akvinský pritom používal formy bežné svojej doby: sumy, komentáre, dišputované otázky, pričom jeho diskusia s mienkami filozofov a teológov nesie znaky vysokého argumentačného umenia.

Analytický tomizmus sa má podľa mojich predstáv inšpirovať štýlom Tomáša Akvinského, čiže snahou o dialóg metafyzického jadra tomizmu so súčasnými poznatkami prírodných vied a analytickým štýlom filozofovania tak, aby sa dali dať do súladu s katolíckou vierou. To zahŕňa aj myšlienky Salvatora Talamu, jedného z hlavných obnovovateľov tomizmu v 19. storočí, ktoré rozhodujúco vplývali na vznik a obsah encykliky

¹⁹ Porov JÜSSEN, „Thomas von Aquin und die Analytische Philosophie,“ s. 139; STH I, q. 84, a. 7.

²⁰ Porov JÜSSEN, „Thomas von Aquin und die Analytische Philosophie,“ s. 140.

²¹ Porov. tamže, s. 143–144.

²² Porov. tamže, s. 146–147; James C. DOIG, *Aquinas on Metaphysics: A Historico-Doctrinal Study of the Commentary on the Metaphysics*, The Hague: Nijhoff, 1972, s. 239n; S. THOMAE AQUINATIS, *In libros Metaphysicorum*, Opera omnia, ed. R. Busa, Stuttgart – Bad Canstatt: Frommann-Holzboog, 1980 zv. IV, l. VII, lc. 2, Nr. 1–7, 19–21.

²³ O tom, či náuku Tomáša Akvinského možno označiť ako aristotelizmus či platonizmus, diskutuje vo svojej stati Aertsen, pričom prichádza k záveru, že náuku Tomáša Akvinského možno charakterizovať ako aristotelizmus aj platonizmus. Porov. Jan A. AERTSEN, „Thomas Aquinas: Aristotelianism versus Platonism?“ in *Néoplatonisme et philosophie médiévale, Actes du Colloque international de Corfou organisé par la Société Internationale pour l'Étude de la Philosophie Médiévale*, ed. Linos S. Benakis, Turnhout: Brepols, 1997, s. 147–162.

pápeža Leva XIII. *Aeterni Patris*.²⁴ Pápež Lev XIII. v tejto encyklike tvrdí, že sa má čerpať z múdrosti Tomáša Akvinského; ak niečo nie je v súlade s objavmi dnešnej doby, to sa má zavrhnúť, a zároveň každý užitočný objav sa má prijímať.²⁵

Proti názorom Tomáša Akvinského sa dá namietat, že Tomáš Akvinský vybudoval svoju metafyziku na prekonaných prírodovedeckých poznatkoch Aristotela, a s jej prekonaním padajú aj jeho metafyzické názory. Proti tomu spomína pápež Lev XIII., že v jeho dobe „mnoho významných učiteľov prírodných vied otvorene dosvedčuje, že medzi istými a potvrđenými závermi modernej fyziky a filozofickými princípmi scholastikov nejestvuje nijaký dôvod na konflikt.“²⁶ Od zverejnenia tejto encykliky už ubehlo viac ako 130 rokov, a medzi tým nastal nevšedný rozmach vo všetkých oblastiach prírodných vied, predovšetkým vo fyzike, chémii a biológii. Starostlivým rozlišovaním možno však oddeliť v Tomášovej náuke názory bezprostredne ovplyvnené jeho vtedajším prírodovedeckým poznaním, a metafyzické pojmy, zásady a princípy, ktoré aj keď často boli získané na základe vtedajších prírodovedeckých poznatkov, sa ukázali ako invariantné voči prírodovedeckým teóriám. Toto je zrejme potrebné preskúmať pre každý jednotlivý pojem, princíp či zásadu. Zásady spomenuté v encyklike *Aeterni Patris* potom umožňujú prijať hlavné rysy analytického tomizmu ako náuky, ktorá je v súlade so zásadami a odporúčaniami tejto encykliky. Analytický tomizmus totiž čerpá z múdrosti Tomáša Akvinského, najmä základné metafyzické pojmy a princípy, všíma si každý objav v prírodných vedách a odmieta to, čo je s nimi v konflikte. Napĺňa tak odporúčenia pápeža Leva XIII. „doplnenie a zdokonalenie starého novým“²⁷. Tým zároveň spĺňa Jüssenom formulované formálne a štrukturálne kritérium legitimacy tomizmu.

Dejinne ako jedným z prvých skupín ľudí, ktorí používali metódu, bližiacu sa metóde analytického tomizmu, bol Krakovský krúžok v rokoch 1934–1939.²⁸ Jeho predstavitelia (Jan Salamucha, Jan Franciszek Drew-

²⁴ Porov. Roger AUBERT, „Die Enzyklika ‚Aeterni Patris‘ und die weiteren päpstlichen Stellungnahmen zur christlichen Philosophie,“ in *Christliche Philosophie im katholischen Denken des 19. und 20. Jahrhunderts*, zv. 2, s. 314–315.

²⁵ Porov. LEV XIII., „Aeterni Patris“ O obnove kresťanskej filozofie podľa učenia sv. T. Akvinského, „Nr. 44–45, 51.

²⁶ Tamže, Nr. 50.

²⁷ Tamže, Nr. 40: „vetera novis augere et perficere“.

²⁸ Podobne to hodnotí aj Pouivet: „Predtým, ako sa stal britskou záležitosťou, analytický tomizmus bol vymyslený poľskými filozofmi Krakovského krúžku.“ Roger POUIVET,

nowski, Bolesław Sobociński, Joseph Maria Bocheński) boli ovplyvnení primátom logiky, ale zostali zároveň aj tomistami.²⁹ Medzi predstaviteľov analytického tomizmu možno zaradiť aj J. M. Bocheňského, ktorý sa sám označuje za tomistu, ktorý filozofuje v duchu tomizmu, a takým aj zostal,³⁰ a zároveň za analytického filozofa, a dokonca prísneho analytika, čím myslí na filozofiu ideálneho jazyka v zmysle diela *Principia mathematica* (Russell, Whitehead, 1910–1914) a Ajdukiewicza.³¹

Samotný pojem „analytický tomizmus“ začal používať John Haldane v roku 1992 na prednáškach na Univerzite Notre Dame v USA, kam ho pozval Alasdair MacIntyre.³² V roku 1997 sám Haldane bol editorom špeciálneho čísla časopisu *The Monist* na tému analytického tomizmu. Analytický tomizmus teda vznikol v anglosaskej filozofickej tradícii, kde už samotná analytická filozofia zapustila hlboké korene a je prevládajúcim filozofickým smerom. Ďalšie významné, väčšinou kladné podnety k analytickému tomizmu vyšli v zborníku *Analytical Thomism* v roku 2006.³³ V roku 2007 vyšla dokonca v Taliansku monografia o analytic-

„Salamucha and Analytic Metaphysics,“ in *The Golden Age of Polish Philosophy: Logic, Epistemology and the Unity of Science*, ed. S. Lapointe et al., Dordrecht: Springer, 2009, s. 237–238. Poiuвет tu predstavuje koncepciu analytického tomizmu inšpirovanú názormi Salamuchu.

²⁹ Porov. Józef BOCHENSKI, *Mezi logikou a vírou*, Brno: Barristel a Principal, 2001, s. 16.

³⁰ Porov. Joseph M. BOCHENSKI, in *Philosophie in Selbstdarstellungen I*, ed. Ludwig J. Pongratz, Hamburg: Meiner, 1975, s. 14.

³¹ Porov. tamtiež, s. 17.

³² K dejinám analytického tomizmu porov. Enrico BERTI, „Il ‚tomismo analitico‘ e il dibattito sull'Esse ipsum“, *Giornale di metafisica* 31 (2009): 5–7; MICHELETTI, *Tomismo analitico*.

³³ Porov. *Analytical Thomism*. Za dialóg analytickej filozofie a tomizmu sa v ňom vyslovujú Nicholas M. Healey, John C. Calahan, Stephen Boulter, Gabrielle De Anna, Stephen L. Brock, Brian J. Shanley, proti vystupujú Stephen Teron a John F. X. Knasas. Shanley kritizuje Haldana za nedostatočne presné vymedzenie analytického tomizmu z úvodníka v časopise *The Monist* v roku 1997 a sám sa vyjadruje, že musí ako jadro zastávať názor o bytí (*esse*) ako akte bytia (*actus essendi*). Shanley je však skeptický kvôli metafyzickým dogmám analytickej filozofie, ktorá chápe bytie ako Frege. Porov. Brian J. SHANLEY, „On Analytical Thomism,“ in *Analytical Thomism*, s. 223. Podľa Knasasa analytický tomizmus musí jasnejšie ukázať, ako zachovať jadro náuky tomizmu o bytí ako akte bytia. Porov. John F. X. KNASAS, „Haldane's Analytical Thomism,“ in *Analytical Thomism*, s. 233–246. Teron sa ukazuje ako najväčší skeptik nielen voči analytickému tomizmu, ale voči každému tomizmu, ktorý chce ťažiť z Tomášových ideí, pričom sa ale vzdáva centrálnych Tomášových téz, ako analytickí filozofi, keď sa zaoberajú Tomášom (napr. Geach, MacIntyre, Finnis). Porov. Stephen THERON, „The Resistance of Thomism to Analytical and Other Patronage,“ in *Analytical Thomism*, s. 225–231. Tieto výhrady si všima moje určenie analytického tomizmu, kde sa majú zachovať metafyzické základy tomizmu obohatené analytickým štýlom myslenia.

kom tomizme.³⁴ Tým sa analytický tomizmus a diskusie o ňom začali šíriť aj do ďalších krajín. Pre bližšie priblíženie analytického tomizmu je potrebné najprv predstaviť hlavné znaky analytickej filozofie.

3. ANALYTICKÁ FILOZOFIA

Samotná analytická filozofia vyvoláva u mnohých kresťanských filozofov podozrenie svojim antimetafyzickým zameraním. Na začiatku tomu tak aj bolo u niektorých zakladateľov analytickej filozofie. Carnap ako predstaviteľ Viedenského krúžku považoval metafyzické výroky za nezmyselné.³⁵ Podobne aj Wittgenstein vo svojom *Traktáte*.³⁶ Súvisí to s empirickým kritériom verifikácie. Podľa neho iba také výroky majú zmysel, ktoré sa dajú empiricky verifikovať. Avšak jedným z prvých podnetov k prekonaniu antimetafyzického ťaženia v analytickej filozofii bolo Strawsonovo dielo *Individuá* z roku 1959.³⁷ Ďalšie podnety pridal Quine svojou náukou o ontologických záväzkoch výrokov vyplývajúcich z ich nároku na pravdivosť v diele *Slovo a predmet* z roku 1960.³⁸ Ďalším podnetom boli formálne práce (najmä Kripkeho) k modálnej logike, ktoré ukazovali potrebu prijať modalitu *de re* a tým aj rozlíšenie medzi nevyhnutnými a kontingentnými vlastnosťami. Silným podnetom na oživenie metafyzických tém v analytickej filozofii boli práce Kripkeho³⁹

³⁴ Porov. MICHELETTI, *Tomismo analitico*.

³⁵ Porov. Rudolf CARNAP, „Prekonanie metafyziky logickou analýzou jazyka,“ in *Logický pozitivizmus*, ed. František Mihina, Tatiana Sedová a Marián Zouhar, Bratislava: Iris, 2006, s. 257–273.

³⁶ Porov. Ludwig WITTGENSTEIN, *Tractatus logico-philosophicus*, Bratislava: Kalligram, 2003, Nr. 4.2–4.44.

³⁷ Porov. Peter F. STRAWSON, *Individuals: An Essay in Descriptive Metaphysics*, London: Routledge, 1959, slovenský preklad Peter F. STRAWSON, *Individuá: Esej o deskriptívnej metafyzike*, prel. Marián Zouhar, Bratislava: Iris, 1997.

³⁸ Porov. William Van Orman QUINE, *Word and Object*, Cambridge (Mass.): The MIT Press, 1960, kap. IV. Edmund Runggaldier dokonca považuje podnety vyplývajúce z Quinových ontologických záväzkov za rozhodujúce pre znovuzrodenie metafyzických otázok v analytickej filozofii. Porov. Edmund RUNGALDIER, „Formal semantische Erneuerung der Metaphysik,“ *Theologie und Philosophie* 81 (2006): 386.

³⁹ Porov. Saul KRIPKE, „Naming and Necessity,“ in *Semantics of Natural Language*, ed. Donald Davidson a Gilbert Harman, Dordrecht: Reidel, 1972, s. 253–355, 763–769; slovenský preklad Saul KRIPKE, *Pomenovanie a nevyhnutnosť*, prel. Augustín Riška, Bratislava: Kalligram, 2002.

a Putnama⁴⁰ v 70-tych rokoch. Odvtedy sa metafyzika v analytickej tradícii objavovala stále častejšie. Záujem o tomizmus v analytickej filozofii vzbudili práce Geacha a Kennyho, aj keď oboch nemožno zaradiť medzi analytických tomistov.⁴¹ Treba si pritom uvedomiť, že u mnohých zástancov analytickej filozofie prevláda doteraz určitý naturalizmus, najmä vo filozofii mysle.

4. ZNAKY ANALYTICKEJ FILOZOFIE

Samotnú analytickú filozofiu však nemožno považovať za nejaký ucelený obsahový systém ani metódu, podľa Löfflera skôr ide o štýl filozofovania, ktorý spočíva v dôslednej reflexii argumentačnej štruktúry a presnosti vyjadrovania, či už pomocou formálnej logiky alebo klasickej analýzy prirodzeného jazyka.⁴² Tento spoločný štýl analytickej filozofie sa pokúšajú presnejšie vymedziť viacerí filozofi. Bocheňski v otváracom prejave 10. medzinárodného Wittgensteinovského sympózia v Kirchberg am Wechsel v roku 1985 predstavil štyri znaky, ktoré predstavujú spoločné charakteristiky analytickej filozofie. Je to 1. analýza, čiže pracuje podrobnou sémantickou analýzou niektorých detailov, 2. zaoberá sa skúmaním jazyka, 3. postupuje logicky, čiže racionálne, 4. usiluje sa o objektivitu. Každý z týchto znakov niektorí analytici filozofi aplikovali až do extrémov, ale tieto extrémne stanoviská sa nestali všeobecným znakom. Fenomenológia podľa Bocheňského používa dva z týchto znakov, nutnosť analýzy a objektivitu. Rozdiel je v tom, že fenomenológia sa snaží iba o priame náhľady, čiže je proti vyvodzovaniu, a myslí si, že pojmy môže nazerať a skúmať priamo, čo analytická filozofia odmieta.⁴³ Úsilím o objektivitu možno vidieť naplnenú snahu o to, aby výsledky analytickej filozofie boli v súlade so súčasným stavom prírodnej vedy. Keďže pápež Lev XIII. vyzdvihuje filozofický systém Tomáša Akvinského

⁴⁰ Porov. Hilary PUTNAM, „The Meaning of Meaning,“ in *Language, Mind and Knowledge*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1975, s. 131–193.

⁴¹ Porov. BERTI, „Il ‚tomismo analitico‘ e il dibattito sull’*Esse ipsum*,“ s. 8–17.

⁴² Porov. Winfried LÖFFLER, „Wer hat Angst vor analytischer Philosophie? Zu einem immer noch getrübbten Verhältnis,“ *Stimmen der Zeit* 132 (2007): 375, 386.

⁴³ Porov. Josef M. BOCHENSKI, „Über die analytische Philosophie,“ in *Die Aufgabe der Philosophie in der Gegenwart: Akten des X. Wittgenstein Symposium, 18.–25. August 1985, Kirchberg am Wechsel*, ed. Werner Leinfellner, Wien: Holder-Pichler-Tempsky, 1986, s. 23–25.

ho,⁴⁴ charakteristika analytickej filozofie Bocheńskim, ktorá vyzdvihuje detailnú analýzu a je proti budovaniu systémov, nezodpovedá tomizmu ani súčasnej analytickej filozofii. Aj v nej sa totiž nájdú predstavitelia, ktorí budujú predovšetkým metafyzické systémy. Bocheńskim určené znaky analytickej filozofie, ktorého tiež môžeme zaradiť medzi analytických tomistov, môže prevziať aj analytický tomizmus s výnimkou prvého kritéria, ak by sa chápalo v tom zmysle, že sa usiluje iba o podrobnú analýzu niektorých detailov bez úsilia o syntézu.

Ďalším autorom, ktorý sa usiluje charakterizovať analytickú filozofiu, je Peter M. S. Hacker. Ten zadeľuje analytickú filozofiu do piatich fáz vývoja.⁴⁵ V prvej fáze zrodu v Cambridgi od roku 1890 sem zaraďuje Moora a Russella a Wittgensteinov *Tractatus*. Do druhej fázy navrhuje analytickú filozofiu v Cambridgi v 20-tych a 30-tych rokoch 20. storočia (Ramsey, Braithwaite, Wisdom, Stebbing). Do tretej fázy zaraďuje logický empirizmus *Viedenského krúžku*. Do štvrtej fázy zaraďuje povojnovú analytickú filozofiu v Oxforde (Ryle, Austin, Berlin, Hampshire, Hart, Grice, Strawson, Hare) a Cambridgi (von Wright, Wisdom, Anscombová, ich vplyv v Oxforde – Waismann, Paul, Anscombová – a v USA – Ambrose, Black, Malcolm) až do 70-tych rokov, kedy sa ukončila pod vplyvom logického pragmatizmu v USA (Quine, Davidson) a vo Veľkej Británii pod vplyvom Dummetta. Piatu fázu chápe od 70-tych rokov. Charakterizovanie analytickej filozofie ako obratu k jazyku (linguistic turn) pripúšťa pod vplyvom Rortyho⁴⁶ pre jej tretiu a štvrtú fázu.

Obrat k jazyku charakterizujú podľa Hackera tieto tri črty: 1. Úlohou filozofie je a) chápanie štruktúry našej pojmovej schémy, b) riešenie problémov filozofie riešením nejasnosti užívania slov. 2. Primárnou metódou filozofie je skúmanie užívania slov. 3. Filozofia nepredstavuje príspevok k ľudskému poznaniu skutočnosti, ale k odlišnej forme chápania, k chápaniu štruktúry a artikulácie našej pojmovej schémy. Hacker tým predpokladá, že poznanie skutočnosti sprostredkujú prírodné vedy, a filozofia sa obmedzuje na skúmanie pojmovej schémy. Tým sa prejavujú jeho antimetafyzické črty chápania filozofie. Na druhej strane Hacker

⁴⁴ Porov. LEV XIII., „Aeterni Patris“ O obnove kresťanskej filozofie podľa učenia sv. T. Akvinského,“ Nr. 38–39.

⁴⁵ Porov. Peter M. S. HACKER, „Analytic Philosophy: Beyond the Linguistic Turn and Back Again,“ in *The Analytic Turn: Analysis in Early Analytic Philosophy and Phenomenology*, ed. Michael Beaney, London: Routledge, 2007, s. 125–141.

⁴⁶ Porov. Richard RORTY, *The Linguistic Turn*, Chicago: University of Chicago Press, 1967, s. 8.

vyzdvihuje, že analytickú filozofiu nemožno obmedziť na analýzu jazyka, pretože by sa tým z nej vylúčili mnohí filozofi (Russell, Ryle, Hart, ba aj samotný Moore): v analytickej filozofii bolo prítomné od jej začiatku aj úsilie o syntézu. Aj znaky obratu k jazyku formuloval Hacker iba pre tretiu a štvrtú fázu analytickej filozofie. Michael Dummett formuluje v diele *Pôvod analytickej filozofie* dva spoločné znaky analytickej filozofie: 1. filozofické vysvetlenie sa dá získať cez filozofické vysvetlenie jazyka, 2. vyčerpávajúce vysvetlenie sa dá získať iba cez analýzu jazyka.⁴⁷ Tieto znaky bližšie predstavuje Peregrin ako prechod od otázky „Čo je X?“ k otázke „Aký je význam X?“ alebo „Ako používame výraz X?“ Táto posledná otázka je zmysluplná za predpokladu chápaniu významu výrazu ako jeho použitia v zmysle neskorého Wittgensteina z jeho *Filozofických skúmaní*.⁴⁸ Samotný Peregrin charakterizuje analytickú filozofiu ako pokus o premýšľanie tradičných filozofických problémov ‚matematickým‘ rozumom dvadsiateho storočia,⁴⁹ a za výstižnú predstavu považuje aj jej charakteristiku Simmonsom ako toho, čo sa štandardne používa ako filozofia v anglicky hovoriacich krajinách a v Škandinávii na rozdiel od toho, čo sa používa najmä na európskom kontinente.⁵⁰

Ako teda jasnejšie určiť znaky analytickej filozofie? Bocheňského štyri kritériá sú príliš obmedzujúce. Hackerove tri znaky obratu k jazyku sa netýkajú všetkých fáz analytickej filozofie a tretie kritérium je značne antimetafyzické, lebo predpokladá, že filozofia nemôže odhaľovať štruktúru sveta, iba jazyka. Löfflerov analytický štýl písania je príliš vágny, Peregrinova charakteristika nevystihuje všetky smery analytickej filozofie, Dummettova charakteristika sa dá ešte upresniť a Simmonsova je príliš vágna, keďže aj v Európe sa používa analytická filozofia, napríklad v Nemecku je asi polovica kontinentálnych a polovica analytických filozofov.

Za vhodné kritériá analytickej filozofie (AF) preto navrhujem tieto kritériá:

AF 1: Odhaľovanie štruktúry našej pojmovej schémy.

AF 2: Prístup k riešeniu problémov filozofie analýzou používania jazyka.

AF 3: Úsilie o dôslednú argumentáciu.

⁴⁷ Porov. Michael DUMMETT, *Origins of Analytical Philosophy*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1993, s. 4.

⁴⁸ Porov. Jaroslav PEREGRIN, *Kapitoly z analytické filozofie*, Praha: Filosofia, 2005, s. 18–19.

⁴⁹ Porov. tamže, s. 17.

⁵⁰ Porov. tamže, s. 22.

Prvé dve kritériá predstavujú mierne preformulovanie prvých troch kritérií Hackera. Tretie kritérium upresňuje, akým spôsobom má analýza problémov prebiehať. Druhé kritérium hovorí o východisku z analýzy jazyka, ale analýzu neobmedzuje iba na jazyk. Dáva teda možnosť a otvorenosť aj riešeniam metafyzických problémov, ináč povedané odhaľovaniu metafyzických predpokladov pri analýze jazyka. Tým umožňuje aj analytickej filozofii povedať niečo o metafyzickej štruktúre sveta, o vzťahu medzi myslením a skutočnosťou.

5. ZÁSADY ANALYTICKÉHO TOMIZMU

Takto chápanú analytickú filozofiu možno obsahovo prehľbovať tomistickými názormi, najmä metafyzickými. Nie je v nej už totiž anti-metafyzické ohraničenie. Kritériá analytickej filozofie, ktoré som vyššie stanovil, predstavujú predovšetkým spôsob filozofického skúmania, čiže formu. Matériu pre analytický tomizmus tak môžu poskytnúť minimálne požiadavky na tomizmus, ako som ich určil vyššie v časti Znamky tomizmu. Jestvujú viaceré názory v snahe presnejšie vymedziť analytický tomizmus, najmä spomedzi jeho samotných predstaviteľov. Haldane chápe analytický tomizmus ako snahu rozvíjať metódy a idey dominantného smeru v anglosaskom svete filozofie 20. storočia – analytickej filozofie, v spojení so širokým pojmovým aparátom alebo ideami zavedených Tomášom Akvinským, ako forma, matéria, existencia, individuácia, dobro a zlo.⁵¹ Takéto určenie analytického tomizmu je však veľmi široké. Nie je potom jasné, ak niekto prijíma iba niektoré idey Tomáša Akvinského, či ho zaradiť do analytického tomizmu. Za kľúčové názory pre analytický tomizmus považujem metafyzické názory. Preto napr. Kennyho spolu s Bertim nepovažujem za predstaviteľa analytického tomizmu, aj keď Kenny akceptuje mnohé názory Tomáša Akvinského najmä v oblasti filozofie mysle a etiky, ale zas mnohé z oblasti metafyziky a filozofickej teológie kritizuje.⁵²

⁵¹ Porov. John HALDANE, „Analytical Thomism: A Prefatory Note,“ *The Monist* 80 (1997): 486.

⁵² Porov. BERTI, „Il ‚tomismo analitico‘ e il dibattito sull’*Esse ipsum*,“ s. 11–17. Berti v tomto článku sa z metafyziky sústreďuje iba na pojem *Esse ipsum* (samotné bytie), ktoré

Na základe týchto predpokladov sa pokúsim formulovať zásady analytického tomizmu.

Ako zásady analytického tomizmu (AT) by som teda chcel vyzdvihnúť tieto princípy:

AT 1: Otvorenosť tomizmu pre spôsob analytického myslenia, čo znamená prevzatie siedmich znakov tomizmu (ZT 1–7), ktoré sú invariantné voči podmieneným prírodovedeckým poznatkom Tomášovej doby, spolu so štýlom analytického myslenia.

AT 2: Otvorenosť tomizmu pre súčasné poznatky prírodných vied a ich reflexiu a filozofickú interpretáciu. Znova ide o snahu spojenia siedmich znakov tomizmu (ZT 1–7) s prírodovedeckými poznatkami súčasnosti získaných ich starostlivou reflexiou, analýzou a interpretáciou v rámci diskusií teórie vedy a filozofie prírody.

AT 3: Otvorenosť tomizmu pre riešenie teologických problémov predovšetkým v katolíckej teológii a možnosti využitia plodov analytického tomizmu v teológii. Tu je jednou z možností obohatenie súčasnej teológie dôslednou argumentáciou, pričom k jej použitiu v teológii už vyzval aj sám Tomáš Akvinský.⁵³ Táto forma môže byť aplikovaná tak, že aj samotní teológovia sa nechajú inšpirovať analytickým tomizmom. To sa dá dosiahnuť predovšetkým aj ich záujmom, čiže snahou katolíckych teológov všímať si výsledky a plody analytického tomizmu vo filozofii a využívať ho vo svojich prácach. Pre nemeckú jazykovú oblasť predstavil Löffler už určité plody takéhoto dialógu analytického tomizmu a teológov.⁵⁴ Aj iné formy tomizmu silne ovplyvnili katolícku teológiu. Napríklad transcendentálny tomizmus spolu s existencializmom Heideggera silne ovplyvnil teológiu Karla Rahnera.

AT 4: Ako obsahové určenie tomizmu, aj analytického, zostáva splnenie formálneho kritéria postulovaného Jüssenom, čiže potreba obštatia pri pokuse o falzifikáciu samotným jadrom náuky Tomáša Akvinského, ktorou je plnosť bytia zakladajúca sa na akte bytia, ktorá predstavuje otvorenosť voči všetkej skutočnosti.⁵⁵ Za hlavné princípy filozofie bytia

vyjadruje bytie Boha, nerieši systematicky chápanie metafyziky v analytickom tomizme.

⁵³ Porov. S. THOMAE AQUINATIS, *In quattuor libros Sententiarum*, Opera omnia, ed. R. Busa, zv. 1, Stuttgart – Bad Canstatt: Frommann-Holzboog, 1980, d., q. 1, a. 5, c.

⁵⁴ Porov. Winfried LÖFFLER, „Wer hat Angst vor analytischer Philosophie? Zu einem immer noch getrübbten Verhältnis,“ *Stimmen der Zeit* 132 (2007): 375–388.

⁵⁵ Porov. JÁN PAVOL II., *Fides et ratio*, Bratislava: Vydavateľstvo Don Bosco, 1998, č. 44, 97; Brian J. SHANLEY, „On Analytical Thomism,“ in *Analytical Thomism*, ed. Craig Paterson

Tomáša Akvinského považuje Efrém Jindráček štyri metafyzické princípy: 1. princíp kontradikcie, 2. princíp identity, 3. princíp dostatočného dôvodu, 4. princíp kauzality.⁵⁶ Avšak tieto princípy bez ďalších základných metafyzických pojmov, ako matéria, forma, substanciálna forma, akcident, esencia, príčiny, dôvody, ešte nie sú postačujúce na vytvorenie metafyzického systému. Precíznu logickú rekonštrukciu základných metafyzických pojmov zložených existujúcich predmetov Tomáša Akvinského (ich matéria, ich číra substanciálna forma, ich bytie, ich esencia, ich aktualizovaná substanciálna forma) pomocou nástrojov formálneho jazyka T v axiomatickej teórii TO (tomistická ontológia) prináša Uwe Meixner.⁵⁷ V neskoršom článku Uwe Meixner rozšíril jazyk T na 1T, pomocou ktorého preskúmal aj Tomášov princípy individuácie, vzťahy medzi základnými metafyzickými pojmami a synopsisu jeho teórie formy. Týmto sa Meixner dostáva aj ku vzťahu bytia a existencie, aj k možnosti poznania Boha či anjelov.⁵⁸ Meixnerove obsahové skúmania treba ešte doplniť analýzou vzťahu bytia a súcna.

Metafyzické jadro tomizmu postačujúco vyjadrujú jeho znaky (ZT 1–7), obsahujú aj Jindráčkove princípy (3 a 4, jeho princípy 1 a 2 sú logické princípy). Splnenie mnou formulovaných štyroch kritérií analytického tomizmu umožňuje zaradiť medzi jeho predstaviteľov aj takých, ktorí sa k nemu výslovne nehlásia, ale tieto kritériá svojou náukou spĺňajú.

ZÁVER

V tejto stati boli určené znaky analytického tomizmu pri vychádzaní z encyklik *Aeterni Patris* a *Fides et Ratio*, inšpirovaných 24 tomistickými tézami, súčasnými prácami k tomizmu, najmä analytickému, ako aj prácami určujúcimi znaky analytickej filozofie. Znaky analytického tomizmu (AT) boli dosiahnuté stanovením metafyzického jadra tomizmu, čiže znakmi tomizmu (ZT 1–7) a spojením s analytickým štýlom myslenia, spresneným v kritériách analytickej filozofie (AF 1–3).

a Matthew S. Pugh, Aldershot: Ashgate, 2006, 223.

⁵⁶ Porov. Efrém JINDRÁČEK, „Filosofie bytí a formulace dogmatu,“ *Akta societatis Thomae Akvinského* 1 (2001): 39.

⁵⁷ Porov. Uwe MEIXNER, „Aquinas on the essential composition of objects,“ *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie* 38 (1991): 317–350.

⁵⁸ Porov. MEIXNER, „Aquinas on Forms, Individuation and Matter,“ s. 45–64.

Ideálom pre analytický tomizmus by bolo snažiť sa o tento dvojnásobný dialóg: s katolíckou teológiou na jednej strane a so súčasným filozofickým myslením, najmä analytickou filozofiou, na druhej strane. Tým by mohol takýto tomizmus priniesť pojmy, metódy a zásady do samotnej teológie, ktoré sa v nej doteraz nepoužívali, ako aj určitým spôsobom ovplyvňovať aj sekulárne myslenie. Tak by sa mohla katolícka teológia obohacovať analytickým štýlom argumentácie, a do súčasného myslenia by mohli prenikať podnety z klasického tomizmu. Na to, aby analytický tomizmus mohol vplývať aj na katolícku teológiu, je potrebné, aby si jeho predstavitelia volili za predmety skúmania také témy, ktoré budú zaujímavé aj pre teológov, a aby zvolili aj takú formu práce, ktorá teológov príliš neodradí od ich štúdia.

Acknowledgment: This publication was made possible through the support of a grant from the John Templeton Foundation. The opinions expressed in this publication are those of the author and do not necessarily reflect the views of the John Templeton Foundation.

Analytical Thomism

Key words: Thomism; Analytical philosophy; Aeterni Patris, Fides et ratio

Abstract: The article identifies and further specifies the basic features of Thomism, analytical philosophy, and analytical Thomism. It draws upon the respective encyclicals on this topic, viz. Aeterni Patris and Fides et ratio, as well as upon certain other studies (Haldane, Poiuvel, Berti). It does not, however, consider these studies as fully sufficient, and thus proposes the following features of analytical Thomism: (1) openness to analytical thinking; (2) openness towards contemporary findings in the natural sciences and their philosophical interpretation; (3) openness to solving theological issues, particularly in Catholic theology; (4) the adoption of the metaphysical core of Aquinas's doctrine based on the act of being (which guarantees metaphysical realism) as well as the determination of the content of further basic metaphysical concepts and principles.

prof. Dr. phil. fac. theol. Peter Volek
Katolícka univerzita v Ružomberku
Filozofická fakulta
Hrabovská 1
034 01 Ružomberok